

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit. The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website

<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
<https://egangotri.wordpress.com/>

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M 283 विषय काव्य
नाव. मेघदूतम् (मस.) भाल्लिनाथीसह.
लेखक/लिपीकार कालिदासकृतः
पृष्ठ 19 काल शैवत 1718 पूर्ण/अपूर्ण

॥ अथ काव्य मेघदूत ॥

॥१॥ श्रीवत्सुंताय नमः ॥ कश्चिं कांताविरहं गुरुणा स्वाधिकारं प्रमत्तः
 गोपेतास्तं गमितं महिमावर्षा गोपेतामर्तुः ॥ यदेतच्छ्रेयं जनकतनया ज्ञान
 पुण्ये दकेषु स्निग्धया तैरुषुवसतिं रामगिर्याश्रमेषु ॥ १ ॥ तस्मिन्नेतद्वै कति
 चिदेवलाविप्रयुक्तैः संक्रामिनी वामासां कवलनयश्चरित्कप्रकोष्ठः ॥ आ
 षाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टमातुं वप्रक्रीडापरिणतगुजप्रेक्षणीयं
 ददर्श ॥ २ ॥ तस्य स्थित्वा कथं मयि पुरः केतकाधातरे तोरं तर्वाषाश्चिरमनुच
 रो सज्जगद्देस्यदधौ ॥ मेघालोके भवति सुखितौ न्यथावृत्तिचेतः कंठास्त्रपत्र
 णयिनिजने किंपुनर्दूरसंस्थे ॥ ३ ॥ प्रत्यासेनेन भस्मिदयिता जीवितालेवना
 धीको मूतेन स्वकुशले मयी हारयिष्यं नृवृत्तिं ॥ संप्रत्यग्रेः कुजकुसुमेः क

ज=

जा=

जा=

ट=

लिख्यार्थोयतस्मै प्रीतः प्रीतिप्रमुखवचनं स्वागतं व्याजहार ॥४॥ धूमज्योतिः स
 लिल मरुतां सन्निपातः क्रमेण संदेशार्थः कपटुकरणैः प्राणिभिः प्रापणी
 यो ॥ इत्यौ मुक्तादपरि गणयन् गुह्यकस्तं यथावेका माती हि प्रकृतिरूप
 ॥ अत नाचेत तेषु ॥ ५ ॥ जातं वंशं भुवनविदितेषु कुर्यात्तं का ना जाना
 मि च प्रकृतिपुरुषं का मरुपं मको नः ॥ तेनार्थि वं न विधिवशाद्वरं
 धुर्नो हं याच्या मे धावरमधिमुणे नाद्यमेतच्च काम संतप्ता नां व मे सि
 श्यामं तत्पयोदप्रियायाः संदेशं मे ह धर न पति क्रोधो वल्ले पितर्या ॥ गंतव्य
 तं वं मुतिरलका नामय रे चराणां वाद्यौघान स्थितहरशिरश्चंद्रिका धा
 तहर्षा ॥ ६ ॥ वा मारुढं पवनपदवी मुकुहीतालकांताः प्रसिष्यांते पथिकव

निताः प्रत्ययादाश्च संत्यः कः सन्तर्धे विरहविधुरां वस्युपे हेतजायां न स्याद
 नोपहमिव जनो यः पराधीनवृत्तिः ॥ १॥ अपृष्टं स्वप्रियमखममुं तु गं मालि
 ग्यशौ न वंद्यैः पुंसो रघुपतिपदै र किं तं मे खलामु ॥ काले काले भवति भव
 तोयस्य संयोगं मे त्यस्नेहव्यक्तं स्थिरविरहं मुच्यते वाष्पमुष्णं ॥ २॥ अद्रेः
 शृंगं हरति पवनः किं स्थितिं नुस्वीभिर्दृष्टोऽसाहश्च कितंच कितं मुग्ध
 मिच्छांगनाभिः स्था नादस्मात्सर मतिवुला दुत्य तो दड्गुखः खंदिङ्गाग
 नां पीथि परिहर न स्खल हस्ता वले पान् ॥ ३॥ रत्नशाय व्यतिकरश्च प्रेक्ष्य
 मेतत्पुरस्तादल्मीकाया त्रनवति धनुः खड्गमाखंडलम् ॥ येन उपा मंव
 पुरति तरां कातिमाप स्यते तेवर्देणेव स्फुरित रुचिना गोपवे षस्पवि

२

होः॥१॥ मंदं मेदं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा चां मेवोच्चाय नदति म
धुरश्चातकस्तसर्वे गः॥ गभीधानं रुहा परिचया नूनमावद्धमालाः सेवि
ष्यंते नयनसुलनगं शे भव तं वीलका॥१॥ तां चावश्यं दिवशागणना
तत्परा मेकपत्नी मव्यापना मविह तगुति ईक्ष्य सिभ्राज जायां। आ
सीवंधः कुसुम सहस्रं प्रायशास्यंगनानां मद्यक्षातिप्रणयिह दयं विप्र
योगे रुगादि॥१॥ कर्तुं यच्च प्रभवति मही मुष्टिं लीध्रात पत्रांतष्टुवा
तेश्रवणमुभगं गजितं मानसोत्काः॥ आकेलासादिस किशलयुष्टे
दपाये यवतेः। संयस्यंते न भसि भवतो राजहंसाः सहायाः॥१॥ मार्गं
तावद्वृणु कथयतस्व त्रयाणां नुरूपं संदेशं मेतदनुजलदशोष्यसि

श्रोत्रपेयं । खिन्नः खिन्नः शिखरिषु यदंन्यस्य गतामि यत्र हीणः परितः
 वृषयः श्रोतसां चोपतुज्या ॥ १५ ॥ चय्यायतं कृषिफलमिति भूविकारानामिदं
 प्रातिस्निधेर्जनपदवधूलोचनैः पीयमानः ॥ सद्यः सीरोत्कषणसुरभिहेत्र
 मारुच्यमालंकिं चित्पञ्चाद्रजलघुगतिर्नृयएवोत्तरेण ॥ १६ ॥ वामासारप्र
 शमितवनोपश्रवंसाधुमूर्त्तावस्थत्यध्वश्चमपरिगतं सानुमानाम्रकटः
 नःसुद्रोपिप्रयमसुहृतापेक्षया संश्रयाय प्राप्तमित्रे नवीतिविमुखकिपुनः
 र्यस्तथैवैः ॥ १७ ॥ श्लोपांतः परिहातफलद्योतिमिः काननानैस्त्वय्या
 रूढेशिखरमचलस्निग्धवेणुमवर्णं ॥ नूनयास्यत्यमरमिथुनप्रेक्षणी
 यामवस्थां मध्येऽपामस्तनश्चभुवः शोषविस्तारपांडुः ॥ १८ ॥ स्थिता तस्मिन्वन

चरवधुक्तुक्तं जेमुहर्तं तोयोऽसर्गदु ततर गतिस्तत्परं वर्मेतीर्णः। रेवांश्च रुस्युप
 लविषमे विंधपादे विशाणां भक्तिश्चेदे रिवविरचिता भूतिमं गे गजस्य॥१९॥
 तस्यास्तित्कैर्वन गजमदैकीमितं वा तदृष्टिर्जं ब्रुक्तं जप्रतिह तरयं तोयमादायग
 शेः॥ सारं घनं तु तयि तुं नानिलः शस्यति त्वां रिक्तं सर्वं भवति हि लघुः पूर्णता
 गोरवाय॥२०॥ नीयं दृष्ट्वा हरितकपिशं केशरै रर्द्धरूढै र्गविभूतप्रथममुक्त
 लाः कंदलीश्चानुकथं॥२१॥ धारापेष्टधिकसुरभिगंधमाघ्रायवोर्वाः सारंग
 स्तेजललयमुचः सूचयिष्यंति मार्ग॥२२॥ अं भोविदुषहणार नमान्श्चात
 कान्वीह माणाः श्रेण भूताः परिगणानयानिर्दिशं तोवलाकाः त्वामासाद्य
 स्तनितसमयेमानयिष्यंति सिद्धाः सौत्वं मानिप्रिय सहचरी संभ्रमालिं
 गतानि॥२३॥ उत्पश्यामि तु मेतपि सखे मत्प्रियार्थं यियासोः कालहेपंक

कुम्भसुरभौ पर्वते पर्वते ते ॥ शुक्ला पांगै तजलनयनैः स्वागतीरु त्रके काः प्रत्य
 धातः कथमप्रिभवा नृगं तु मा शुभ्यवश्ये त ॥ २३ ॥ पांडु छाये पवनवृत्तयः केतु
 कैः सूचिभिर्नै नीजरं मे र्गहवलित्रजामा कुलगा मचैत्याः ॥ त्रय्या सन्ने
 परिणतफलरूपामनं च वनं ताः संपश्यंते कतिपय दिनस्था यिहं सादशा
 र्णाः ॥ २४ ॥ तेषां दिक्षु प्रथित विक्रि दिशा लणं राजधानी गवा मद्यः फल
 मविकलं कामुकवस्य लब्धा ॥ तीरोपांतस्तानि तमुभ गं पास्पसिस्वा दुयुक्तं
 मभ्रं नगं मुखमिव पयोवेत्रवत्याश्च लोभि ॥ २५ ॥ नीचैरीरव्यंगिरि मधिव
 मेस्तत्र विश्रामहेतौ रेव संपर्को त्रुक्किर्लतमिव प्रौढ पुष्पैः कदंबैः ॥ यः
 पण्पश्चरति परिमलोद्गारिभिर्नीगराणामुद्गमानि प्रयमति शि

४

लावेशमभियैव नानि॥२६॥विश्रांतः सन्व्रज नवानदीतीरजाता निमिंच नूतु
 धाना नानवजलकहौर्यैयिकाजालकानि॥गंडुखेदापनयनरुजाह्नांतकले
 त्पला नांछाया दानाक्षेण परिचितः पुष्पलावीमुखानां॥२७॥वक्रपथाय
 दपिभवतः प्रस्थितस्योत्तराशां सौंधो संगप्रणयविमुखे मास्मन्नुजैतुयि
 न्याविद्युदामस्फुरितचकितैस्तत्र पोरंगनाना लोलाषां गैर्यदिनरमसे
 लाचनैर्वचितो मि॥२८॥वीचिहो भस्तनितविगहश्रेणि कांची गुणाय
 संसर्पेत्पाश्र्वलितमुनगं दर्शितावर्तनाभेः निविंध्यायाः पथिभ्यविर
 मा न्यंतरं सनिपत्यस्त्रीणा माद्यं प्रणयवचनं विभ्रमो हिप्रियेषु॥२९॥
 वेणीभूतप्रतनु सलिलांतामतीतस्पसिंधुः पांडुछाया तटं रुह तरु चंरि
 निजीर्णपणैः॥सौ भाग्यं ते मुनगविरहावस्थया व्यंजयंती कार्पयेतत्प

जतिविधिनासचयेवोपपाद्यः॥३०॥ प्राद्यावन्तीनुदयनकथाकोविदगामवृद्धान्
 पूर्वोदिष्टामनुसरपुश्रीविशालाविशाला॥ स्वल्पीभूतेसुचरितफलेस्वर्ग
 एणं गतानीशेषैः पुण्यैः हृतमिवदिवः कांतिमश्नुते मेकं॥३१॥ दीधीकुर्वन्पटुमद
 कलंकजितंसारसानांप्रत्यक्षेणुफुटितकमला मोद मैत्रीकषायः॥ यत्रस्त्री
 एणं हरति सुरतग्लानि मंगानुकूलशिखावातः प्रियतमश्च प्रार्थनाचाटुका
 रः॥३२॥ हारांस्तारान्तरलुलितैकांकोटिशः संखण्डकीः शष्पश्यामान् मर
 कतमणानुत्तमेषप्ररोहान्॥ यस्यांदृष्ट्वा विपणिरचितान् विदुमाणां च
 भंगान् संलक्ष्य तेमलिननिधयस्तोयमात्राविशेषाः॥३३॥ प्रद्योतस्यप्रिय
 दुरितरं वसराजोत्रजह्नेहैमंतालद्रुमवनमश्रुधत्रतस्येवराजः॥ अत्रैव
 ह्यंतः किल नलगिरिः स्तंभमुत्पाद्यदर्पीदित्यागं नूनं रमयेति जनाय

त्रवेधूतमिजः३५॥ शष्यप्र्यामादिनकरहयस्यर्दिनोयत्रवाहाःशैलो
 दगस्त्वमिवकरिणोवृष्टिमंतःप्रनेहात्॥ योधागणःप्रतिदिशमुखं
 संयुगेतस्त्विवोमःप्रत्यादिष्टाभरणरुचयश्चंद्रहासव्रणोके॥३५॥ जा
 लोकीर्णैरुपचितवपुःकेशसंस्कारधूपैर्वेधुप्रीत्याभवर्षिरिवभिर्दत्त
 नृत्योपहारः॥३६॥ हर्म्येष्वस्याःकुसुमसुरभिष्वधस्विन्नांतरात्मानोवाखे
 दंतलितवनितापादरागांकिंतेषु॥३६॥ भर्तुःकंठविस्मितिगणैःसा
 दरंवीह्यमाणाःपुण्ययायास्त्रिभुवनगुरोर्धामचंडीश्चरम्॥ धूतोद्यानं
 ऊवत्यरजोगंधिभिर्गंधवत्यास्तोयक्रीडानिरतयुवतिस्नानतिक्ते
 नैरुक्तिः॥३७॥ युग्मं॥ अथान्यस्मिन्जलधरमहाकालमासाद्यकाले

स्था त्वयं ते नयनयनविषयं यावदभ्येति भा. नुः॥ ऊर्वेन संधावलिपट्ट
 तांश्रुतिनः श्लाघनीया मा मंद्राण कलमविकल लक्ष्म्यमेगजिता नोऽ
 पाद न्यासकणित रशनास्तत्र लीलावधूतैः रत्नछायाखचितवलिभि
 च्चामरै रत्नां तहस्ताः वैश्याखत्रो नखपदमुखान् प्राप्पवर्षा ग्रीविंद
 न्तामो ह्यं ते वयि मधुकरश्रेणि दीर्घानुकटाहान् ॥३५॥ पश्चादुच्चैर्ज
 तकवनं मंडलेनामिलीनः साध्यं ते जो विकसितजपा पुष्परत्नदधानः॥
 नृत्यारंभे हरपञ्चुपते राई नागाजिनेष्वांशो तोद गस्तिमित नयनं दृष्ट
 नन्निनेकान्या ॥ वणा गच्छंती तां रमणव सति योषितां तत्र नलं रुद्धा लो
 के नरपति पथे च निधैस्त मोभिः ॥ मोदा मिन्या कनकनिकषस्ति

६

धयादर्शयोर्धौ त्रयोऽसर्गस्तनितुमुखरो मास्मन्नुर्विक्रवास्ताः ॥ ५ ॥ तं
 कस्यांचिक्रवनवलभौ मुत्तपारावतायां नीनारात्रौ चिरविलसना
 रिवन्तविद्युत्कलत्रः ॥ दृष्टे सूर्ये पुनरपि तवान्वाहये दध्वशेषं
 मंदायंते नखलुसुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः ॥ ६ ॥ तस्मिन्काले
 नयनमलितं योऽखितौषं दुतानां शान्तिं नेयं प्रणयिनि रतो वत्सर्मा
 नोऽस्त्यजासु । आलेयास्तंक मलनयनामोऽपि हर्तुं न लिप्यः प्रत्याह
 तस्त्रयिकरुधिस्यादनत्याभ्यस्तयः ॥ ७ ॥ गंतीरायाः पयसि सरि
 तश्चेतसीव प्रसन्ने शयात्मायि प्रकृतिमुनगोलम्यते ते प्रवेशः । त
 स्मादस्याः कुमुदविशदा त्पहं मित्रं न धैर्यामो धीकं तु च दुलशफला

रोद्धर्तनव्रेक्षितानि॥५५॥तस्याग्निकंचिकरधृतमिवप्राप्तवान्नीरशाखं
 वानीलंसलिलवसनंमुक्तरोधोनितं॥प्रस्थानंतेकथमपिमखेलं वमा
 नस्यजाविज्ञातास्वादोविपुलजघनाकोविहात्रेसमर्थः॥५५॥वन्निर्म्येहो
 ध्वसितवसुधागंधसंपर्करम्यःआतोरंधस्तनितमुनगंदंतिनिःपीयमा
 नः॥नीचैर्वीर्यत्नपरिजिगमिषोर्देवपूर्वगिरितेशीतोवायुपरिण
 मयिताकाननोदुंवराणां॥५६॥तत्रस्कंदनियतवसतिपुष्पधौमेरुता
 त्मापुष्पासारैस्तपयनुभवान्ख्योमगंगाजलाद्रेः॥रहाहेतोर्नवश
 शिभृवावासवीनीचमूनामत्यादित्यंहृतदहमुखेसंभृतंतद्वितेजः
 ५७॥ज्योतिर्वैखावत्येगलितयस्प्रवर्हन्वानीउत्रप्रेमणकुवलय

दलप्राविकर्णकरोति॥ धोतापांगरहरशशिरुचा पावकेस्तं मयूरं पञ्चादद्रिग
हणगुरुनिर्गजितैर्नर्तयेथाः॥ ५०॥ आराधेनं शरवणा नवं देवमुत्तुषि
ताद्यासिद्धदेजलक एनयादीणि भिर्मुक्तमार्गः॥ व्यालं वेथा सुरभितनय
लेनजं मानयिष्यन्थोतो मृत्यो तु विपरिणतारंति देवस्य कीर्तिः॥ ५१॥ व
यादातुं नलमवनतेशाङ्गि लोकां चौरैरस्यः सिद्धोः पृथुमपितनुं दूरभा
वात्प्रवाहं प्रेक्षिष्यंते गगनगतयो दूरमावर्ज्य दृष्ट्वा रेकं मुक्ता गुणमिव नु
वः स्थूलमध्योद्गती लं॥ ५२॥ तामुत्तीर्य त्रैजपरिचितं त्रुता विचित्राणां प
द्मोद्गोपादुपरिविलसुः कङ्कसारप्रभाणां॥ ऊंदहेपातुगं मधुकरश्च मु
षामात्मविंवपात्री ऊर्वन् दशपुरवधूनेत्रकोरुहलानां॥ ५३॥ ब्रह्मावत
जनपदमधः शाययागारमानः हेतुं हेतुप्रधनपिशुनं कोरवं तद्वज्रेथाः

राजन्यानां शिशिराशतैर्यत्र गां जीवधन्वाधारापातैस्त्वमेव कमलान्यभ्यवर्ष
 न्मुखा नि ॥ ५२ ॥ हिवाहात्मभिर्मतरसां रेवती लोचनाकां वंधुप्रीत्यासम
 रविमुखोत्तांगलीयाः शिषेवे ॥ क्ववातासा मभिर्गममपासौ म्यसारस्वती
 नोमकः शुद्धस्यमपि निवितावर्णमात्रेण कृष्ण ॥ ५३ ॥ तस्मादृष्टे रनुकनख
 लशैलराजवती एजहोः कन्यामगरतनयस्वर्गमोपानयंति ॥ गौरव
 क्कुमुदि रचनं याविहस्येवफेनैः शोभोः केशप्रहणमकरो दिंदुलज्जो
 मिहस्ता ॥ ५४ ॥ तस्याः पात्रु सुरगुजइव्यो निर्वर्द्ध लवी वंदेदष्टस्फटिक
 विशदंतर्क्येस्तिर्यगंभः संसर्यत्याः सपदि नवतः श्रुतिसेषाययासासा
 दस्मानोपगतयमुना संगमेनाभिरामा ॥ ५५ ॥ आसीनानां सुरभित
 शिलं नाभिगंधैर्भृगाणां तस्याएव प्रभवमचलप्राप्य गौरं तु श्वरैः

८

वदस्मध्रश्मवितयनेतस्य शृंगे निषण्णः शोभां शुभ्रत्रितयनदृषोश्वा
 तपंकोपमेयां ॥ ५६ ॥ तंचेद्वयौवरुति सरलस्कंधसंधदृजन्मावाधेतोत्का
 रूपितचमरीवालभावोदवाग्निः अहं स्येनंशमयितुमलंवारिधारासरुहै
 रापन्नार्तिप्रशमनफलाः संपदोद्युतमानां ॥ ५७ ॥ ये सैरं भोत्तनरभ
 साः स्वांगमंगायतस्मिन्मुक्ताध्यानं सपदिशतनालंघयेयुर्नवंतं ॥ तां
 कुर्वीयास्तुमुलकरकादृष्टिधारावकीर्णान्केवानस्फुः परिभवपदनिः
 फलारंभयन्ताः ॥ ५८ ॥ तत्रैव्यलंदृषदिचरणान्वासमैर्दृष्टौलेः शिष्य
 सिद्धैरुपचितवलिनंलिनम्रः परीयाः दृष्टेयस्मिन्करणाविगमान्दूर्य
 मुद्गतपाद्याः संकल्प्येते स्थिरगणपदप्राप्तयेष्टदधानाः ॥ ५९ ॥ शरीयं
 ते मधुरमनिलैः कीचकाः पूर्यमाणः संरक्ताभिस्त्रिपुरविजयो गीयते किं

न्तरीभिः॥ निहादीते पुरजडवचेत्कंदरेषु धनि स्या संगतार्थे न तु पशुपते
 ज्ञत्रभावी समग्रः॥६०॥ प्रलेयादेरुप नट मति क्रम्यतां स्तान्विशो वा न हंस
 द्वारं नृगुपति यशोवर्त्मयक्रौंचरंध्रं॥ तेनादीचीदिश मनुसर स्तिर्यगा
 या मशो नीश्यामः पादो वलिनि यमना भुघत स्पव विष्टोः॥६१॥ गवा
 चोर्ध्वं दशमुख नुजोष्ठा मितप्रस्थ संधेः कैलास स्पत्रिदशवनितादर्प
 णा स्याति यि स्याः ऋगोष्ठा यैः ऊमुदविश दैर्द्या वितत्पस्थितः रवंरा
 शा भूतः प्रतिदिशमिव चंद्रक स्यादहासः॥६२॥ उत्तराभि चयितत
 गते स्तिः धनिनां जनां मे सधः कृतद्विरददशानछेदगौरस्य। शौभा
 नद्रे स्तिमित नयन प्रैरुणायां न वित्री मंस न्य स्ते मति हल नृतो मेव
 केवो ससीव॥६३॥ हिवा तस्मिन् नृजगवल्यं शंभुना दत्तं हेस्ता क्रीडाशौ

१६

लेयदिचविचरे त्यादचारेण गौरी ॥ भंगी भक्त्या विरचि तव पुस्तमिर्ता
तर्जलैः सोपा नवं व्रज मणि विता रोहणया गयया ॥ ६५ ॥ तत्रावशं
कुलिशवलयोद्धृतो दीर्घो यन्नेष्यति चासुरपुवतयो यत्र धारा गृह
वं । ताभ्यो मोक्षस्तव पदि सखे धर्मलक्ष्म्ये न स्यात्कीडा लोलाः श्रव
णपरुषैर्गर्जितैर्भीषयेस्ताः ॥ ६५ ॥ हे मां भोज प्रसविसलिलं मानसं
दहनः कुर्वन्का मं हृणमुखपटप्रीतिमैरावतस्य धुन्वन्कल्पद्रुममि
श्रया न्यंशुका नीववातैर्नीनावेष्टैर्जलदललितैर्निर्विशोस्तं न गेदं ॥
६६ ॥ तस्यो संगे प्रणयिन इव स्रस्तगंगादुकूलो नवं दृष्ट्वा न पुनरलका
ज्ञास्यसे कामचारि न ॥ यावः कावहति सलिलोद्धारमुद्यैर्विमानैर्मुक्ता

जातकपचितमलकं कामिनीवाञ्छतुंद ॥ ६७ ॥ विद्युर्वतं ललितवनिताः स्रं
 चापं सचित्राः संगीताय प्रहृतमुरजाः सिन्धुगंभीरवोष ॥ अंतस्तोयं मणि
 मयभुक्स्तुंगमभ्रं लिहायाः प्रासादास्त्वां तुलयितुं मलयत्रतैस्तैर्विशेषैः
 ॥ ६८ ॥ मंदाकिन्याः शलिलशिशिरैः सेव्यमाना मरुद्भिर्मंदाराणां मनुत
 टरुहां छायावारितोष्माः अन्वेष्टव्यैः कनकमिकतामुष्टिनिक्षेपगूढैः
 मंकीडंते मणिमिरमरप्रार्थितायत्रकन्याः ॥ ६९ ॥ हस्तेलीलाकमल
 मलकं बालकुंदानुविद्धनीतारोध्रप्रमवरजसापांडुतामाननश्रीः चूडा
 पाशोनवक्त्ररवकंचारुकर्णशिरीषं मीमंते च चद्रुपगमजं यत्र नीपंवधूनां
 ॥ ७० ॥ वामाश्चित्रं मधुनयनयोर्विभ्रमादेशादहं पुष्पोद्भूतं सहकिशलयै
 र्वैषणां नाविकल्पान् ॥ ललासां गवराणकमलन्यामयोग्यं च यस्यामेक

सूते सकलमवला मंडनकल्पवृक्षः ॥१०१॥ अहीर्णां तर्नवनविधयः प्र
 त्पहं रक्तकंठेरुजायद्विर्धनपतियशः किन्तैर्यत्र सार्धं वै नृजारख्यं
 विबुधवनितावारमुख्या सहायाः वक्षपा नं वहिरुपवनं कामिनो नि
 विशांति ॥१०२॥ यत्रोन्मत्तं च मरुमुखराः पादपानित्यपुष्पाः हंसश्चोणीर
 चितर नानित्यपद्मा नलिन्यः ॥ केकोत्कंठा भवनं शिखिनो नित्य
 आश्वकैः लोपा नित्यज्योत्स्ना प्रतिहृततमो वृत्तिरम्याः प्रदोषाः ॥१०३॥ य
 स्मां पद्माः सितमल्लि मया न्येत्यहर्म्यस्थलानि ज्योतिषा याकुमुभरच
 नात्पुत्तमस्त्री सहायाः आसेवंते मधुरतिफलं कल्पवृक्षप्रसृतच
 दं नीरधनिषु शतकैः पुष्करैश्चाहतेषु ॥१०४॥ मत्पुत्तं पादलकपतितै
 र्यत्र मंदारपुष्पैः यत्र छेदैः कनककमलैः कर्णविज्ञैः सिभिश्च । मुक्ताजा

लेखं स्तनपरिसरश्चिन्तसूत्रैश्च हारैर्तैश्चो मार्गः सवित्ररुदये स्तुच्यते
 मितानां ॥१०॥ नीवीवंधोश्च सनत्रिचितं यत्र यक्षगानां नौ मंगगादनि
 न्तक रेखाहिपसुप्रियेषु । अर्विस्तुंगानि मुखमपि प्राप्तरत्नप्रदी
 पान् रूढी मूढानां भवति विफलः प्ररितश्चूर्णमुष्टिः ॥११॥ आनंदोत्थं नय
 नसलितं यत्र नान्यैर्निमित्तैर्नी न्यस्तापः कुसुमशरजो दिष्टसंयोगसा
 ध्याः । नाप्यन्यत्र प्रणयकलहादिप्रयोगोपयति विविक्तेषां नानचखलुव
 यो यो वताद न्यदस्ति ॥१२॥ नेत्रातीताः सततगतिना यद्विमाना गन्धुमी
 रालेश्वानां नवजलकौर्दोषमुत्पाद्य सद्यः । शंकास्पृष्टा इव जलमुच
 स्वादृशा यत्र जालैर्नृमो जारा नुकृतिनिष्ठुण्णजर्जरा निषतंति ॥१३॥
 यत्र स्त्रीणां प्रियतमं नृजालिङ्गनोश्वा सिता नमंगला तिंसुरतजनितां

यत्र जाता वलंवाः । त्वमंगो धाय गमविशदैश्चंद्रपादैर्निजाधेव्या लुपंति
 स्फुरजललवस्यं दिनः श्चंद्रकांताः ॥ ७५ ॥ शषाशाभादिनकरहयस्य द्वि
 नायत्र वाहाः शोको दग्गस्त्वमिव करिणो वृष्टि संतः प्रजे दातु ॥ यो धाग
 एषः प्रतिदशसुखं संसुगे तस्मिं वांसः प्रात्यादिष्टा नरणा रुचयः श्चंद्र
 मब्रणं कैः ॥ ७६ ॥ मन्वादेवं धनपति सखं यत्र साहाय्यं संतं प्रायश्चापं
 न वहति न यान्मन्मथः षट्पदं दृश्यं । सन्धू भगं प्रहित नयनेः कामि
 तक्षेष्ट मोक्षेस्तस्यानं भश्चतुरवनिता विन्त नैरेव मिद्धः ॥ ७७ ॥ ऊत
 कश्च ॥ तत्रागारं धनपति गृहादुत्तरेणा स्मदीयं दूरान्नक्षं सुरपति
 धं नुश्चा रुणा तोरणे न ॥ यस्योद्याने हतकतनयः कांतया वद्धि

तो मेह स्तत्रा य सव कन मितो बाल मेदार तः ॥८२॥ बापी वास्मिन्
 मरकतशिला वद सोषा नमार्गी है मेः ॥ ८३ ॥ ताविकचक मलेः स्निग्ध
 वेदुर्यनालेः ॥ यस्या स्तोये कृत वसतयो मान मे संनि कृष्ट नध्यास्य
 तिव्यपगत मुचस्वा न पिप्रे हं सा ॥८४॥ तस्या स्तीरे रचित शिख
 रः पेशले रिंदु तीलेः ॥ ८५ ॥ कनक कदली वेष्ट तप्रे हणी यः ॥
 षडे हि न्याः प्रिय इति सखे चै त सा कातरेण प्रेक्षो पात मु रित
 तडितं वीत मेव स्मरामि ॥८६॥ रत्ना शो कश्च लं किशालयः केशरश्चा
 त्र कांतः प्र त्याप्रम न्नो कुरव क वृते माधवी मे उप स्य ॥ ८७ ॥ एकः सखा
 स्तव सह मया नाम पादा मित्ता पी कां ह्य न्यो वद न म दि रं दो ह दृष्ट

१२

नाम्नाः॥८५॥ तन्मध्ये च स्फुटित फलकाकांचनी वासयष्टिर्नृलेव
क्षामणिभिरनतिश्रोढवंशप्रकाशैः तल्लैसिंजदलयसुभगे नर्तितः
कांतया मेया मध्यास्ते दिवसविगमे नीलकंठः सुहृदः॥८६॥ एभिः
साधो मनमिनिहितैर्लक्ष्मणैश्च यथाः क्षारोपाते लिखितवदुः प्रोशं
खपशौ च दृष्ट्वा॥ क्षामण्यं नवनमधुना मद्वियोगेन नूनं सूर्यपाये
न खलुकमलं पुष्पातिस्वामिभिर्यथा॥८७॥ गवांसद्यः कलभतनुता
शीघ्रसंपातहेतोः क्रीडाशैले प्रथमकथिते रम्यसा नौ निषणः॥ अहं
संतर्जवनपतितां कर्तुं मत्प्राप्त्यभा संख्यघोताली विलसितनि
भां विद्युदुन्मेषदृष्टिं॥८८॥ तन्वीस्पामाशिषरदसनापकविंवाधरो

षी मध्ये हामाच कित हरिणा प्रेरणा निम्ननाभिः ॥ श्रीणी भा रा दल सगम
 नास्तोक नन्तास्तनाभ्यां या तत्र स्याद्युवति विषये स्तुष्टि राधेवधातुः ॥ ८ ॥
 तां जानीयाः परिमित कथां जीवितं मे द्वितीयं दूरी भूते मयि सहचरे चक्रवा
 क्रीमवैकां ॥ गाढोत्कंठां गुरुषु दिवसेषु गच्छ सुवात्सी जातां मन्ये तुहिन
 मयि तां पद्मिनी वान्यरूपां ॥ ९ ॥ युग्मं ॥ नूनं तस्याः प्रवल रुदितोष्ण
 नेत्र प्रियायाः निष्कामा नाम शि शिर तथा निम्नवर्णा धरोष्ठं हस्त न्यस्त
 मुख मसकल व्यक्ति लं बालक वादिंदौर्दे न्यं वदनु सरण क्लिष्ट कांते वि
 नति ॥ १० ॥ आलेके ते निपतति पुरा सावलि व्याकुला वाम सादृशं पिह
 तनुता भाव गम्यंति खंती वा मधुर वचनां सारि कां पंजरस्थं क

१३

चिह्नैः स्मरसि रसिके वंदितस्य प्रियेति ॥ ए३॥ उमंगे वा मलिनवस
ने सोम्य निक्षिप्य वीणां मङ्गात्रां कं विरचितपदं गेयमुक्तातुकामा तं वी
नादां नयनमलितैः स्मारयित्री कथं चिह्नयोज्ञः स्वयमपि कृतान्म
र्षेणां विस्मरंती ॥ ए३॥ शोषा न्मासानामने दिवसा स्थापितस्य वधेर्व
विन्यस्यंती भुवि गणनया देहली मुक्तपुष्पैः ॥ संयोगं वा हृदयनिर्हि
तारं नमो स्वादुयंती ॥ प्रायेणैते रमनविरहे ह्यंगनां विनोदाः ॥ ए
४॥ आद्येव वा विरहदिवसे याशिषादा महिबागा पश्याते विलि
तश्रुवासा मया हि हृत्नया ॥ स्पर्शं क्लिष्टमयमित नखेनासह्य
रयंती गंडाजोगात्कठिनविषमामेकवेणुं करेण ॥ ए५॥ आदिहामा

विरहाय ते सन्ति षणो कथाश्चोऽप्राची मूले तनुरिव कलाम्
 समेषा हि मासोः नीतारत्निः क्षणमिव मया सद्धि मिष्टारते यो
 तामेवो ह्ये विरहजनि ते रश्क नि यपि यंती ॥ एह विश्वासेना
 वर किशालनयलो मिना विद्धि पंती शुद्ध आना तरु षम लक
 नून मा गंड लं वि। म संयोगः सुख मुप नये स्व दृजो पीति नि
 द्रा मा का हंती नयन मलितो त्पीड क द्वा व काशी ॥ एण पादा
 निं दोर मृत निशिरान् जा ल मार्ग प्रविष्टान् पूर्व प्रीत्या
 गत मभि मुखं सं निवृत्तं तथैव। चक्षुः खेदात् सलिल गुरु

१४

जिः पस्मिन्निः कादयंती सा भेद्दीवस्त्वलकमलिनी न प्रवृष्ट
न सुखा ॥ ५५ ॥ आदिक्रियकुलकं ॥ ज्ञानमख्यास्त्ववमयि
मूनः सं नृ तस्नेहमस्मादिष्टं तूतां प्रयमविरहेतामहंत
कयाभिः। वाचालं मां नखतु सुमगं मन्यभावं करोति च
त्यक्षेत्रे निखिलमविराज्जातं कृतं मया यत् ॥ ५६ ॥ स
ख्यां पारा मरु निततथा पाउये न्मद्वियोगः शोकैः सत्रौ गुण
तरश्च निर्विनोदां सखी ते । ममै देशैः सुखयितुमलपरम्
साध्वी निशायेता मुन्निद्रा मवनिशयतां सञ्जवातायनस्य

१०॥ सा संन्यस्ता भराण भवतां पेशा लंभारयंती शव्यो संगे
निहित मसक्तं दुःखदुःखेन गात्रं । वामप्य संनवजलमयं
माचक्षिष्यत्यवश्यं प्रायः सर्वा भवति करुणा वृत्तिराद्रिंति
त्मा ॥ ११ ॥ रुद्राणां गप्रसर मलकैरंजनस्नेहश्च न्यप्रत्याह
शा दपि च मधुनो विस्मृतश्च विकारः । वय्या सन्त नयन
मुपरि स्पंदिरांके मृगा ह्याः श्रीन हो भाचल ऊवलय
श्रीतुला मेघतीति ॥ १२ ॥ वामस्याः कररुहपदे मुच्य

मानो मदीयै मुक्ताजालं चिरपरिचितं तया जितो देवगत्पा । संभो
गं ते मम समुचितो हस्तं संवाह नानां यास्यां तूरुः कनककंद
लीस्तं भगौरञ्चलवं ॥ १०३ ॥ तस्मिन्कीले जलदयदि स्यात्तथा ।
निद्रासुखा स्यात्तत्रासीत्तनितविमुखो याममात्रं महस्व ॥ प्रा
भूदस्याः प्रणयिनि मयि स्वप्नलक्ष्यं कथंचित्सद्यः कंठच्युतमु
जलतां ग्रंथिगाढोपगूढं ॥ १०४ ॥ तामुच्छाप्य जलकणिकां शीत
लेनानिलेन प्रत्यास्वस्तां समममि न वैर्जालकैर्मालतीनां ॥
विद्युद्गर्जः स्तिमितनयतां वसनाथे गवाक्षे वहुंधीरस्तनितवच
नेर्मानिनी प्रकृतमेधाः ॥ १०५ ॥ भर्तुमित्रं प्रियमविधवे विदिमानुवा

दसंदेशे मे न सि नि हि तै रा ग तं व स मी पं । यो वृं दानि च र यति पथि
 भ्रा मतां प्रोषिता नां मं द्र स्नि धै र्ध्व नि निर वत्ता वेणि मो हो सुका
 नि ॥ १०६ ॥ इत्याख्याते पवन तनयं मे थिली वो त्मुखी म्पसा च्चा मुकं
 षे ष्मि तं हृ दया वी र्य सभा व्य चै वं । श्रो ष्य त्प स्मा त्पर मव हिता मो
 म्प सी मं ति ना नां कां तो दं त सुहृ दु प नतः संग मा किं चि दू तः ॥ १०७ ॥
 तामा पुष्मान् म मव व ना दा त्म ना चो प कर्तुं ब्रू या दे वं त व सह च रा
 रा म गिर्य श्र म स्था । अ न्या य न्तः ऊ रा ल मव ले पृ ष्ठा ति वां वि युक्त
 पूर्वा भा ष्यं सु ल भ वि पदां प्रा णि नो मे त दे व ॥ १०८ ॥ अं गे नां गु प्र त
 नु ना गा ढ तं से न त स्रं सा स्मे णा स्तु त्र व म वि र तो कं ठ मु । क टि ते न

१६

दीर्घोष्ठासं स मधिकतरोष्ठा सितादूरवर्ती सकलैस्तेविश्रान्तिवि
धिना वैरिणा रुद्धमार्गः ॥१०॥ शशखेयं यदपि किल ते यः सखीन
पुरस्तात्कोर्लोकः कथयितुमभूदाननस्पृशं लोभात् । सोति
क्रांतश्चाणविषयं लोचनाभ्यामदस्पर्शं मुकुं गविरचितप
दं मन्मुखे वेदमाह ॥११॥ अपा मा स्वर्गं च किं त हरिणा प्रेक्षणे दृ
ष्टिपाताच्चक्रणायं शशिनिशिषिनां वर्हभारेषु केशान् । उत्प
स्यामि प्रतनुषु नदीष्विविषु च विनासान् हंतैकस्त्रं चिदपि न
ते चंडिसादृशपमस्ति ॥१२॥ धारासिक्लस्त्रसुरभिणा स्वमुख
स्यास्पवाले दूरीभूतं प्रतनु मपि मां पंचवाणः हि एति ॥ धर्मते

स्मिन्विगणयकथं वा स राणि ब्रजेयुर्दिकं सक्तमविरत्नधन
वस्तसूर्यातपानि॥११२॥ चोमा लिख्यप्रणयकपितां धातुरा गेः
शिलाया मात्मानं ते चरणपीतितं यावदिष्टा नि कर्तुं॥ अत्रैस्ताव
मुदुरुपचितैर्दृष्टिरालुप्यते मे कूरस्तस्मिन्नापि न सहते संगमं
नो कृतांत॥११३॥ मा मा कथा प्रणहितनुजं निर्दयास्त्रेषहेतोर्न
घ्रापस्ते कथमपि मया स्वप्नसंदर्शनेषु। पत्रपंतीनां न स्वतु
बहुशोनस्य ली देवतानां जुता सूतास्त रु किमलये चक्रले
गाः पतंति॥११४॥ भिवीमघः किशलय पुतान् देवदारुद्रुमाणा
येतक्षीरस्तुतिमुर न यो दक्षिणेन प्रवृत्ताः॥ आलिं ग्यंते गुणा

वति मया ते उषा रादितः पूर्वं स्पृष्टं यदि किल भवेद् गमे निस्तिवति
॥११५॥ स हि प्येते क्षणमिव कथं दोषं या मा स्त्रिया माः सर्वा वस्था स्पृहं
पि कथं मंदं मंदं स तं पं स्यात् ॥३॥ छे चेतश्च दुर्लभं नयने दुर्लभं न प्रार्थने मे
गाढोष्माभिः कृतमशरणं वदियोग व्यथांभिः ॥११६॥ इत्यात्मानं व
दुविगणाय न्मात्मने वावलवेतत्कल्याणि वमपि सुतरां मा गमः
कातरं ॥ कस्यात्पंतं सुरमुपनतं दुःखमेकांततो वानी चैर्गच्छत्यु
परिचक्षुः शचक्रते मि क्रमेण ॥११७॥ शांतां तो मे भुजगशयनादुच्छिते
शङ्खपाणौ मासानेता नामयचतुरो लोचने मीलयिष्या ॥ पञ्चादायां
विरहगुणितं तंतमात्माभिन्नाषं निर्वेद्यावः परिणतशरच्चंद्रिकासु

द्विपासु ॥ ११८ ॥ भूयश्चाहं च मपिशयने कंठलग्ना पुरामे निद्रां गत्वा किम
 पिरुदती सुखरं विप्रबुद्धा ॥ मां तर्ही संकथितमकृतपृष्ठतश्च वयामेदृ
 षः स्वप्ने कितवरमयन्कामपि चं मयेपि ॥ ११९ ॥ एतस्मान्मां कुशलिनम
 निज्ञानयनाद्विदित्वा माकोलीनादमितनयने मय्यविश्वासिनी भूः ॥
 स्नेहानाहुः किमपि विरहे ध्वंसितस्नेह्यभोगादिष्टे वस्तुन्युपचितरसाः
 प्रमराशा भवंति ॥ १२० ॥ कश्चिन्मौम्यव्यवसितनिदं बंधुकृत्यं वयामे प्रत्या
 ख्यार्तुनखलु नवतोधाऽतां तर्कयामि ॥ निःशब्दोपि प्रदिशामि जलं याचि
 तश्चातकेभ्यः प्रत्फलं हि प्रणः यिषुमतामीमितार्थक्रियेव ॥ १२१ ॥ आ
 च्चास्येनां प्रथमविरहोदयशोकां सरवीं ते शैलादाश्चुत्रिनयनवृषोश्च

तकूटा निवृत्तः॥ मा भिज्ञान प्रदित कृशतेस्तद्वचो नि र्मे मापि भ्रातः कुंद
प्रसवशिथिलं जीवितं धारयेथाः॥ १२२॥ एतत्कृत्वा प्रिय मनुचितं प्रार्थना
वर्त्मनो मे सोहादी द्वा विधुर इति वा मय्यनुक्रोशबुद्ध्या॥ इष्टान् देशान् वि
चरजलद प्रावृषा सं नृ तस्थी मी नृ देवं कृणामपि च ते विद्य ता विप्रयोगः
॥ १२३॥ तं शं देशं जलधर वरो दिव्य वाचा च हे प्राणास्तस्मा जलहित र तो
रक्षि त्वं व ध्वा रु व ध्वाः॥ प्राप्ते दे तं प्रमुदित मनाः मापि तस्यो स्व नर्तुः के
षां न स्यादभिमत फला प्रार्थना ह्युत्तमेषु॥ १२४॥ शुक्ला वार्त्तां जलद कथितां
तां धने सोऽपि सद्यः शाय स्या तं सदय हृ दयः सं विधायास्तकोपः सं यो ज्ञे तो
विगलित श्रुचो दंपती हृष्टचितौ नो मा निष्ठा न विरत सुखं भोजया माम

शश्वत् ॥ १२ ॥ ५ ॥ इच्छं न्तु तं मुचरितपदं मेघदूताभिधानं कामक्रीडाविरहज
निते विप्रयोगे विनोदः ॥ मेघस्यास्मिन्निति निपुणताबुद्धिभावः कवीनां न
वागोर्थाश्चरणकमलं कालिदासश्चकार ॥ १२ ॥ इति श्रीकविकालि
दासकृतौ मेघदूताभिधानं काव्यसमाप्तं ॥ श्रीरक्त ॥ शुभमस्तु ॥
संवत् १७१८ वर्षे ज्येष्ठ मासे शुक्लपक्षे १० तिथौ भौमवासरे लिखितं

[OrderDescription]
,CREATED=02.12.19 14:27
,TRANSFERRED=2019/12/02 at 14:33:34
,PAGES=39
,TYPE=STD
,NAME=S0002272
,Book Name=M-283-MEGHDUTAM MALLINATHISAH
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF

FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF

FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

